

K228 Kristiansand Kvadraturen

Beliggenhet

Kulturminnet ligger på neset mellom elven Otra i øst, Baneheia i nord, Vesterhavn i vest og Austerhavna ut mot Skagerak. Kvadraturen er byens sentrum.

Nasjonale interesser

Kvadraturen er en av de best bevarte renessansebyplanene i Europa, og det knytter seg nasjonale interesser til kulturmiljøet av byplan- og arkitekturhistoriske grunner.

Det karakteristiske rutenettmønsteret som byen er regulert innenfor er godt bevart, og opplevelsen av husrekkene og gateperspektivet i forhold til åskanten, sjøen og elven er i stor grad ivaretatt slik det opprinnelig var når byen ble grunnlagt. I tillegg ligger Kristiansands eldste bebyggelse innenfor kulturmiljøet. Det er derfor knyttet store opplevelse- og kunnskapsverdier til både byplanen, men også bygningsmiljøet og bydelen som helhet.

Beskrivelse

Kristiansand ble grunnlagt av kong Christian IV i 1641 og ble anlagt etter renessansens byplanmodeller der harmoni, likevekt og symmetri var målet. Byen ble plassert på et nes (Sanden) ved Otras utløp, og den kvadratiske byplanen tilpasset seg nesets naturlige form og ble beskyttet av sjøen, elven og fjellet på alle sidene. Kvadraturen fikk av den grunn aldri bymur som var vanlig for disse byene, men hadde festningsanlegg på egne holmer i begge havnebassengene.

I den første epoken etter byens grunnleggelse skjedde det en gradvis utparsellering og bebyggelse innenfor rutenettreguleringen. Borgerne oppførte husene sine langs regulerte byggelinjer, og skulle samtidig bidra til opparbeiding av gatene. Utenfor kvartalene var det avsatt allmenninger der det skulle være plass til aktiviteter som ikke kunne være inne i bebyggelsen på grunn av størrelse eller fare, f.eks. skipsverft, lagerhus m.m.

Kvadraturen ble konstruert av rektangulære karréer og parallelle gater med til sammen 54 kvartaler på 120 x 60 meter. Gatene var 15 meter brede, men med randgatene Elvegata, Østre Strandgata, Vestre Strandgata og Tordenskjolds gate i halve bredden.

Kvadraturen har vært offer for flere store bybranner. Den eldste gjenværende bebyggelsen ligger i bydelen Posebyen, og består av trehus fra 1700- og 1800-tallet. Etter den siste store bybrannen i 1892 ble det innført murtvang, noe bydelen Murbyen er et resultat av.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøer i NB!-registeret. Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjø- og havneområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg, som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m., integreres i den arkitektoniske utformingen.

- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv, i forhold til tiltakets funksjon, og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Kulturmiljønivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevelses- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eksisterende bebyggelsesmønster skal opprettholdes.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Der den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe områdets historiske karakter og lesbarhet.
- Bebyggelsesmønsteret, torgene, og gatestrukturen er en viktig del av områdets historie og skal bevares og videreføres.